

Berichten uit de wereld van het oude kinderboek

Stichting Geschiedenis kinder- en jeugdliteratuur

Maart/Juni 2010 – No. 65-66

Van de redactie

Hopelijk merkt u er niets van, dan is alles goed gegaan. De lay-out en de vormgeving van de *Berichten* worden namelijk vanaf dit dubbelnummer door een andere vormgever verzorgd. Bij het wisselen van de wacht wil de redactie graag **Mirjam Sterringa** heel hartelijk bedanken voor haar jarenlange inzet voor het blad en voor de plezierige manier waarop we steeds met problemen bij haar konden aankloppen. Terwijl de redactie zich bekommerde om de inhoud, zorgde Mirjam door een weloverwogen vormgeving voor de leesbaarheid van het blad - en door een uitgekiende verdeling van de illustraties over de pagina's ook iedere keer weer voor een fraai ogend eindresultaat. Zij is al die jaren een zeer betrouwbare en altijd vriendelijke partner bij de totstandkoming van de *Berichten* geweest. Waarvoor hulde en dank!

Van het bestuur

Het symposium over de Nederlandse kinder- en jeugdliteratuur tijdens de jaren vijftig van de 20e eeuw van 20 maart j.l. mag heel geslaagd genoemd worden. Dat bleek meteen al uit de grote opkomst, waarbij niet alleen donateurs van de Stichting acte de présence gaven, maar ook belangstellenden van buiten deze kring (waarvan er enkele inmiddels donateur zijn geworden). Het onderwerp was interessant genoeg om ervoor naar Amersfoort af te reizen en alle sprekers wisten het thema vanuit verschillende invalshoeken op een boeiende wijze te presenteren. In deze *Berichten* vindt u van deze lezingen de korte samenvattingen; het bestuur bekijkt nog of het mogelijk is een eenvoudige publicatie van de integrale lezingen te maken. Na het organiseren van dit symposium - dat de nodige tijd van de bestuursleden gevegd heeft - is al snel de aandacht weer gericht op verdere activiteiten voor dit jaar. Bij de najaarsstudiedag kijken we (letterlijk) over de grenzen: op zaterdag 6 november zijn we te gast in Antwerpen, en wel in de wereldwijd befaamde Hendrik Conscience-bibliotheek. We zullen meer te horen krijgen over de collectie Van Tichelen en enkele topstukken bekijken; daarnaast zullen er enige lezingen zijn, maar over de inhoud daarvan kunnen we op het ogenblik nog niet veel vertellen. Het belooft in ieder geval een interessant programma te worden.

Vanaf deze plaats feliciteren we bestuurslid Aernout Borms van harte met het verschijnen van zijn boek, *Centsprenten: massaproduct tussen heiligenprent en stripverhaal*. Naar aanleiding van de presentatie van dit boek vindt er een excursie plaats, gecombineerd met een seminar, naar de tentoonstelling van deze prenten, *Kinderprent voor 1 cent*, in het Schielandshuis in Rotterdam. Alle donateurs ontvangen hiervoor bij deze *Berichten* een uitnodiging.

In de bestuurssamenstelling zijn, zoals eerder al aangekondigd, enkele veranderingen opgetreden. Op het symposium werd afscheid genomen van Henk van der Lee en Frits Booy. Zij hebben allebei tien jaar lang veel voor onze Stichting gedaan. Henk kreeg als blijk van waardering een cassette met daarin twee fraaie boeken over zijn woonplaats Amersfoort. En

Frits kreeg zijn "Verzameld Werk" overhandigd. Aan hun afscheid wordt in deze Berichten de nodige aandacht besteed.

Toin Duijx is sinds 1 januari het bestuur komen versterken en ondergetekende heeft op het symposium het voorzittersstokje van Frits Booy overgenomen. Daarmee is het bestuur nog niet geheel voltallig. We zijn nog op zoek naar een vijfde bestuurslid en hopen hem/haar in de volgende Berichten te kunnen voorstellen.

Jant van der Weg, voorzitter

Symposium 'Kinderprent voor 1 cent'

Op 2 juni 2010 organiseert de Atlas Van Stolk in samenwerking met de SGKJ en de Koninklijke Bibliotheek een symposium over centsprenten. De bijeenkomst wordt gehouden in het kader van de tentoonstelling *Kinderprent voor 1 cent* die nog tot 13 juni in het Schielandshuis in Rotterdam is te zien. Voor de tentoonstelling maakte de Atlas een keuze uit haar collectie van zo'n 1400 kinderprenten. De prenten, waarop dieren, volkswijsheden, kinderspelen en sprookjes veel voorkomende onderwerpen zijn, waren makkelijk te begrijpen voor kinderen en volwassenen die nauwelijks konden lezen. Ze waren dan ook eeuwenlang zeer geliefd bij een groot publiek.

Aanleiding voor het symposium vormt de presentatie van het boek: *Centsprenten: massaproduct tussen heiligenprent en stripverhaal*, door Aernout Borms, uitgegeven door d'Jonge Hond in de reeks onder redactie van Saskia de Bodt. Het beeldmateriaal voor dit boek is beschikbaar gesteld door de Koninklijke Bibliotheek die haar hele collectie centsprenten op die dag voor het publiek toegankelijk maakt via de website *Het Geheugen van Nederland*. Het symposium omvat een drietal lezingen over centsprenten, de boekpresentatie en de officiële opening van de website met centsprenten. Het symposium zal tevens de voorjaarsexcursie voor de donateurs van de SGKJ zijn, maar staat open voor alle belangstellenden. Kosten voor deelname € 10,- per persoon. Adres: Korte Hoogstraat 31, 3011 GK Rotterdam, 010 - 2176767 www.atlasvanstolk.nl.

Het nieuwe boek voor de jeugd Symposium 20 maart 2010

Het eerste symposium van de Stichting Geschiedenis Kinder- en Jeugdliteratuur en de Nederlandse Boekhistorische Vereniging, getiteld *Tot volle waschdom*, werd op twee dagen in oktober 1999 gehouden. De onderwerpen die toen centraal stonden, waren gegroepeerd rond thema's als auteurs en genres; illustraties en illustratoren; boekhandel en uitgeverij; en leescultuur. De gelijknamige bundel met alle bijdragen verscheen in 2000 bij uitgeverij Biblion.

Het tweede symposium, getiteld *Het nieuwe boek voor de jeugd*, ging over het kinderboek in de jaren vijftig en werd door Frits Booy, de voorzitter van de Stichting, geopend met een verwijzing naar Hieronymus van Alphen's *Mijn leeren is spelen*. De zaal zat bomvol met toehoorders die van heinde en verre naar Amersfoort waren gekomen, en de sfeer was uitstekend. Alles was prima door het SGKJ-bestuur georganiseerd, tot aan de handige naambordjes en de bloemen voor de sprekers toe, en ook de verzorging door de Amershof liet niets te wensen over.

De zes voordrachten die op de agenda stonden, bestreken evenzovele onderzoeksterreinen van het kinder- en jeugdboek in de jaren vijftig: de sociaal-economische context en de *Gouden Boekjes*, de kinderpoëzie, de illustraties, het meisjesboek, de uitgevers, en de vernieuwing van het Friese kinderboek.

Het bestuur beziet nog of het weer tot een publicatie van de integrale tekst van de bijdragen met de illustraties kan komen. Hier volgen alvast de samenvattingen van de gehouden lezingen.

De Gouden Boekjes - begin van een nieuwe tijd de kinder- en jeugdliteratuur van de jaren vijftig in sociaal-cultureel perspectief

Na de Tweede Wereldoorlog bleek dat het vertrouwen van de Nederlander in zichzelf en de medemens ernstig beschadigd was. Eén ding was duidelijk: de jeugd moest het allemaal anders en vooral beter gaan doen. De regering verkondigde die boodschap via de radio, destijds het massamedium bij uitstek, maar ook via jeugdbladen als *Ruim baan* en *Met vlag en wimpel*.

Dit soort pogingen tot doelgerichte opvoeding van de jeugd en propaganda voor het goede jeugdboek kregen eind jaren veertig ondersteuning van het fenomeen ‘congressen-met-deskundigen’. Daarop werden aanbevelingen geformuleerd als uitbreiding van de schoolbibliotheken en een betere oriëntatie op jeugdlectuur voor jeugdleiders en onderwijzers, wat zijn sporen nadrukkelijk heeft nagelaten in de wereld van het kinder- en jeugdboek. Ook dienden sportclubs, de jeugdbeweging, het onderwijs en zelfs het bedrijfsleven “jongeren in gezamenlijkheid aan te moedigen en te ondersteunen”. Het gevolg was dat acties als het *Boek van het Jaar*, voorleesmiddagen, tentoonstellingen en de oprichting van het Bureau Boek en Jeugd ervoor zorgden dat het goede kinderboek meer in de belangstelling kwam te staan. Met name het jeugdtijdschrift *Kris Kras* (1954 -1966) kreeg hierdoor veel invloed op de ontwikkeling van de jeugdliteratuur, terwijl An Rutgers van der Loeff als een van de eersten het geëngageerde boek introduceerde met boeken als *De kinderkaravaan* (1949) en *Lawines razen* (1954).

Binnen dat klimaat van goede bedoelingen zijn er drie momenten aan te wijzen waarop duidelijk zo’n nieuwe toon gehoord kon worden: de publicatie in 1947 van *Het verloren schaap* van Han G. Hoekstra, het verschijnen in 1950 van *Het fluitketeltje* van Annie M.G. Schmidt, en het op de markt komen van de Gouden Boekjes.

Gouden boekjes

Om meer dan één reden waren de uit Amerika afkomstige *Little Golden Books* (*Gouden Boekjes*) vernieuwend voor Nederland. Zowel hun geslaagde heldere vormgeving als de opgewekte teksten straalden hoop uit, en een nieuw elan en voorzagen daarmee in een sterk gevoelde behoefte. De vrolijke vierkleurendruk en de uiterst redelijke prijs van f 1,50 droegen bij aan het succes van de serie. De lay-out van de *Gouden Boekjes* verraste door de afwisseling van tekst en illustraties en het vaak onverwachte perspectief in de plaatjes. Zelfs de vormgeving als zodanig maakte ze van verre herkenbaar en werkte daardoor drempelverlagend: elk deeltje bevatte 24 pagina’s, geniet tussen twee kartonnen platten, en met op de rug het goudkleurige bandje waaraan ze hun serienaam ontleenden. Op de binnenkant van het omslag was standaard een etiket voorgedrukt om de naam van de jeugdige bezitter in te schrijven en op het achterplat stond steeds een lijst van de verkrijgbare titels. De *Gouden Boekjes* werden om en om vertaald door Han G. Hoekstra en Annie M.G. Schmidt. Zij selecteerden uit het enorme aanbod met name die deeltjes die door gerenommeerde illustratoren als J.P. Miller (*Pietepaf het circushondje*), Richard Scarry (*Het*

koekemannetje) en Feodor Rojankovsky (*De drie beertjes*) waren geïllustreerd. En het is dankzij de mengeling van sprookjeselementen, avontuur, eigengereidheid, informatie, educatie, en aan de reclame ontleende communicatieve kwaliteiten dat de *Gouden Boekjes* aan nu al drie generaties kinderen eindelijk veel lees- en kijkplezier verschaft hebben.

Joke Linders

In het najaar zal de neerslag van dit onderzoek als boek verschijnen bij Uitg. Rubinstein in Amsterdam onder de titel "Ik hou zo van.... De Gouden Boekjes".

HIER HET PLAATJE VAN JANNEKE

Hoe Anneliesje Dikkertje Dap leerde kennen Traditie en vernieuwing in de kinderroëzie uit de jaren vijftig

De jeugdpoëzie van de jaren vijftig presenteerde aan kinderen twee werelden: die van de traditie en die van de vernieuwing - hier voorgesteld als de wereld van Anneliesje uit *Jokkentje* van Rie Cramer aan de ene en de wereld van *Dikkertje Dap* van Annie M.G. Schmidt aan de andere kant. De verschillen tussen deze werelden lijken vooral samen te hangen met de mate waarin in de gedichten een beroep wordt gedaan op de verbeelding - in de betekenis van een kijk op de wereld die ruimte biedt aan emoties, verandering en nieuwe mogelijkheden. In die zin kan verbeelding een wezenskenmerk van poëzie worden genoemd. Een voorbeeld van de kracht van deze poëtische verbeelding is te vinden in het gedicht *De ceder* van Han G. Hoekstra: *Ik heb een ceder in mijn tuin geplant, / gij kunt hem zien, gij schijnt het niet te willen.*

In hoeverre is deze verbeelding ook een wezenseigenschap van kinderroëzie? Vooroorlogse kinderversjes sluiten meestal direct aan bij de leefwereld van het kind en zijn daardoor weinig prikkelend voor de verbeelding in de genoemde betekenis. Ze gaan over dicht-bij-huis onderwerpen als eten, slapen, huisdieren, speelgoed, de tuin of de bakker en de groenteboer en geven een statische, veilige wereld weer waarin geen sprake is van zicht op verandering. De versjes van Rie Cramer met hun sterk pedagogisch karakter zijn hiervan een duidelijk voorbeeld.

Na de Tweede Wereldoorlog blijkt er iets nieuws gaande. Zo is in diverse gedichten in *Het verloren Schaap* (1947) van Han G. Hoekstra sprake van verbeelding die een andere kijk op de wereld stimuleert, vaak vermengd met humor. Ook Annie M.G. Schmidt en andere dichters kwamen al snel met versjes die de verbeelding prikkelen. De fantasie die traditioneel al in jeugdpoëzie aanwezig was, kreeg hierdoor een nieuwe dimensie. Versjes als Hoekstra's *De kinderen van de Rozenstraat* en Schmidts *Ik ben lekker stout* tonen een hang naar vrijheid, eigenzinnigheid, verzet tegen fatsoensnormen en gezag, antimoraal en rebellie. De wereld wordt met veel humor op z'n kop gezet en er wordt de draak gestoken met gewichtigdoenerij en deftigheid. Tegelijkertijd kozen deze dichters het perspectief van de lezer en creëerden daarmee een gelijkwaardigheid met het lezende kind. De hieruit voortvloeiende solidariteit met het kleine biedt troost en steun, zoals in *Stekelvarkentjes wiegeliëd* van Annie M.G. Schmidt: *De poezen hebben snorren en daar kunnen ze door spinnen, / De koeien hebben horens en de vissen hebben vinnen, / en onze neef, de otter, heeft een bruinfluwelen jas, / maar jij hebt allemaal stekeltjes, die komen nog te pas.*

Ook qua taalgebruik prikkelen diverse naoorlogse dichters de verbeelding van hun lezers. Ze laten zien dat je dingen op allerlei manieren kunt zeggen. Ze gebruiken sterk beeldende taal, verzinnen nieuwe woorden en spelen met klankrijke namen. Op het gebied van versbouw,

metrum en rijm komen ze met verrassende wendingen. En hun bundels hebben sprekende titels als *Hikkerde pikkerde paardeboom* (Chris Scheffer), *De uil met zeven zuurtjes* (Diet Huber) en *De ijsmuts van Prins Karel* (Han G. Hoekstra).

Kortom, tal van voorbeelden laten zien hoe na de oorlog de verbeelding als een nieuw facet van de kinderpoëzie een rol gaat spelen. Niet alleen bij de genoemde nieuwe dichters maar ook bij meer traditionele dichters als Louise Kalff. In haar bundels *Arie Flarie en andere rijmpjes* (1952) en *Het springfonteinje* (1955) ademt een enkel gedicht ook de sfeer van een nieuw soort kinderpoëzie. Dat de scheidslijn tussen traditionele en vernieuwende kinderpoëzie in de jaren vijftig niet scherp is, blijkt tevens uit het feit dat het traditionele pedagogische kader niet helemaal verdween. Ook een dichter als Hoekstra moraliseert af en toe. Maar door hun humor en het taalspel blijven deze versjes luchtig en doen ze niet zo'n zwaar beroep op het kindergeweten als het bloedserieuze *Jokkentje*.

De conclusie is dan ook dat er na de Tweede Wereldoorlog een nieuw soort jeugdpoëzie is ontstaan. Kinderversjes waarin het aspect van de verbeelding een grote rol ging spelen. En dat dit een onomkeerbaar proces is geweest, moge blijken uit het werk van de latere generaties dichters van de Stratemakeropzeeshow en De Blauw Geruite Kiel. Maar dan zijn de jaren vijftig al lang voorbij.

Janneke van der Veer

:

Kinderboeken uitgeven in de jaren '50: strategisch opereren of bijzaak

In het begin van de jaren '50 schijnt het uitgeven van kinderboeken vooral een kwestie van zakelijk handelen te zijn geweest, waarbij aan kwantiteit de voorrang werd gegeven en er voor de kwaliteit (van vorm en inhoud) nog niet veel aandacht bestond. Zo luidt op het Congres Boek en Jeugd in 1951 tenminste het oordeel van bijvoorbeeld Catharina van Breda-de Vries, die samen met haar man Aart van Breda een kinderboekenuitgeverij leidde. Vanaf 1948, het begin van hun uitgeefactiviteiten, combineerde het echtpaar in hun eigen fondsuitgaven nadrukkelijk wel zulke literaire en artistieke kwaliteiten. Zo gaven zij onder meer vertalingen uit van *The wind in the willows* van Kenneth Grahame, Eleanor Estes' gezinsverhalen over *The Moffats*, de negen delige *Kleine Huis* serie van Laura Ingalls Wilder, *Maria Poppins* van Pamela Lyndon Travers, etc.

Het antwoord op de vraag of er vanuit het perspectief van de uitgeverij tussen 1950 en 1960 iets wezenlijks is veranderd met betrekking tot het uitgeven van kinderboeken, hangt af van de invalshoek die men bij het beantwoorden kiest. Kwantiteit en kwaliteit blijven in dit decennium namelijk steeds door elkaar heen spelen. Een mogelijke vernieuwing of ommekeer wordt in elk geval ondersteund door een zichtbare toename in kwantiteit: in tien jaar tijd stijgt het aantal jaarlijks uitgegeven kinderboeken van 570 in 1950 naar 870 per jaar in 1959. In totaal verschenen er tussen 1950-1959 ruim 7200 kinderboeken (6000 oorspronkelijk Nederlands, 1200 vertaald).

Daarnaast is er een aantal activiteiten aan te wijzen die laten zien dat er meer aandacht voor het kinderboek was:

- (1) het Congres Boek en Jeugd in 1951;
- (2) de eerste landelijke Kinderboekenweek (1955);
- (3) een *Jeugdboekenkrant* in een ongekend grote oplage van 700.000 exemplaren;
- (4) de CPNB die de speciale aandacht voor het kinderboek ondersteunt middels *Van schuitje varen tot Van Schendel* van Annie M.G. Schmidt, waarin aandacht wordt gevraagd voor het goede kinderboek;

(5) de CPBN die zich vanaf 1954 ook ontfermt over *De kleine vuurtoren*, de catalogus van jeugdlectuur die al sinds 1927 verschijnt en als promotiekanaal gebruikt wordt om de jeugdlectuur onder de aandacht van boekhandelaars, bibliotheken en opvoeders te brengen.

Terwijl het bij de bovengenoemde vijf punten voornamelijk gaat om zaken in de kwantitatieve en propagandistische sfeer, is er daarnaast ook een aantal kwalitatieve vernieuwingen aanwijsbaar:

- (1) het fenomeen van de Reizende Kinderboekententoonstelling, waarmee 500 goede kinderboeken aan ouders worden getoond;
- (2) met de verschijning van D.L. Daalders *Wormcruyt met suycker. Historisch-critisch overzicht van de Nederlandse kinderliteratuur* (1950) is er een leidraad op de markt die de boekhandelaar kan gebruiken om ouders (en ook zichzelf) van advies te dienen bij de keuze van een goed kinderboek;
- (3) vanaf 1954 wordt er een prijs voor het beste oorspronkelijk Nederlandstalige kinderboek ingesteld (*Lawines razen* van An Rutgers van der Loeff-Basenu; in 1955 Cor Bruijn, *Lasse Länta* etc);
- (4) bij *De kleine vuurtoren* gaat de kwalitatieve beoordeling een belangrijke rol spelen, hoewel in de presentatie rijp en groen nog door elkaar heen blijft staan;
- (5) het jeugdblad *Kris Kras* (1954) gaat vanaf 1958 systematisch aandacht besteden aan het uitkiezen van goede kinderboeken, o.a. via het *Kris Kras*-keurmerk en het opschrift *Kris Kras*-keuzeboek.

Hoewel er in de jaren '50 zeker geen majeure omslag plaatsvindt, laten de genoemde tien punten wel zien dat er toen zowel in kwantitatieve als in kwalitatieve zin allerlei initiatieven van de grond zijn gekomen, mede geëntameerd door uitgevers. Tesaamen tonen ze aan dat er in bedoeld decennium zeker het nodige op het gebied van het goede kinderboek veranderd is, zij het op een nog bescheiden schaal.

Berry Dongelmans

Vrolijke expressie in zwart-wit Hoe 'tal van tekenaars' zich voor de jeugd gingen inzetten

De jaren vijftig staan enerzijds te boek als een tijd van stilstand, braafheid en betutteling, anderzijds beschouwen de literatuurhistorici ze juist als een periode van non-konformisme. Geldt dat ook voor de jeugdliteratuur en meer in het bijzonder voor de illustraties in de jaren vijftig? Waren de geïllustreerde kinder- en jeugdboeken braaf, verzuild (zoals historici de tijd karakteriseren) of juist vernieuwend en sociaal geëngageerd, non-konformistisch, zoals de literatuur voor volwassenen?

In de jaren zestig vond een brede democratisering plaats (geforceerd door de jongerencultuur) met als gevolg een snelle cultuurspreiding, een cultuurspreiding van onderaf. Massacultuur deed zijn intrede. De basis voor dit alles lag bij de vijftigers. Alleen was men in de jaren vijftig nog vooral met de wederopbouw bezig en was er nog niet zoveel geld voor cultuur. Een belangrijk verschil met de jaren zestig en later is ook dat men nog essentieel anders dacht over cultuurspreiding. De oorsprong van de (kinder-)boekenweek etc komt in principe uit de (oude) gedachte voort dat de mens (de arbeider, het kind) zoveel mogelijk met hoge cultuur in aanraking gebracht moest worden. Mensen die er verstand van hadden legden die cultuur (goede kunst en literatuur) van bovenaf op. Maar waren kunstmusea in de jaren vijftig nog ongedemocratiseerde, betrekkelijk elitaire instellingen, al direct na de oorlog zie je op het gebied van *beeld* wel degelijk een soort van democratisering ontstaan. Juist op het gebied van de illustratie vond in de late jaren '40 en de jaren '50 een ware explosie plaats. De weer

herrezen kranten, allerlei brochures, folders, catalogi, (dames)tijdschriften werden voorzien van illustraties, 'getekend commentaar'. Dat werd bijna een soort van dwingende mode. De makers daarvan waren voor of direct na de oorlog opgeleid als beeldend kunstenaar (want aparte illustratieafdelingen waren op academies nog zeer dun gezaaid). Velen van hen waren al in de crisistijd begonnen met illustreren als broodwinning.

Veel van de illustratoren die in de jaren vijftig voor kinderen werkten, illustreerden ook volwassenenliteratuur, werkten in de reclame of als cartoonist. Pas in de tweede helft van de jaren vijftig zie je dat sommige tekenaars zich gaan specialiseren als illustrator voor kinderen (Fiep Westendorp, Jenny Dalenoord, Mance Post). Die tendens zet zich pas echt door in de jaren zestig.

Voor de oorlog was onder vormgevers en illustratoren een soort van richtingenstrijd ontstaan, die zich uiteindelijk vooral op het gebied van de literatuur voor volwassenen zou voortzetten. De centrale vraag hierbij was of de illustratie 'dienend' moest zijn (de tekst spannender moest maken) of dat hij beeldbepalend mocht zijn (dus kunst). Onder andere Simon Vestdijk stelt zich op het standpunt dat ieder mens de kinderlijke behoefte heeft om plaatjes te zien die het dramatische in een tekst benadrukken; illustraties mogen niet te 'artistiek' zijn.

In de jaren vijftig wordt Vestdijks mening breed gedragen. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de nieuwe versie van de bloemlezing *Het Boek voor de Jeugd* uit 1937, dat in 1957 in een geheel nieuw jasje verscheen. Vergelijking van het oorspronkelijke boek, onder redactie van een viertal 'schrijvende' onderwijzers (waaronder Cor Bruijn en Theo J. Thijssen), dat bijna 300 illustraties telde, met deze nieuwe pil uit 1957 geeft een staalkaart van actuele illustratie. Je ziet dat een aantal 'oude' illustratoren, zoals George van Raemdonck, Peter van Reen en Piet Worm, overeind blijven, terwijl een hele generatie moderne cartoonisten en sneltekenaars wordt opgenomen (Hugh Jans, Charles Boost, Otto Dicke, Wim Bijmoer). Tot de meer artistiek vernieuwende tekenaars horen Alfons van Heusden, Bertram Weihs en Hermanus Berserik. En niet te vergeten Jenny Dalenoord, die zich in *Het Boek voor de Jeugd* (1957) en in het door Annie M.G. Schmidt samengestelde *De Ark* (1956), een bloemlezing die zij helemaal voltekende, presenteert als een zeer veelzijdig illustrator voor de jeugd.

Vernieuwend is vooral haar visie op vreemde culturen, waarvan zij niet een gestandariseerd maar een eerlijk beeld geeft.

Saskia de Bodt

Een trut die voor vernieuwing zorgt (?) De Friese kinderliteratuur in de jaren vijftig

Deze vreemde titel heeft te maken met de dichtbundel *Tutte mei de linten* van Diet Huber die als markeringspunt dient voor de vernieuwing in de Friese kinderliteratuur van de jaren vijftig.

Om die vernieuwing op het spoor te komen moeten we eerst kijken naar de voorgeschiedenis van de Friese kinderliteratuur kijken. Daarin speelde de ontwikkeling van het onderwijs in het Fries een belangrijke rol. Voor de Friese kinderliteratuur is de behoefte aan leesmateriaal vanuit het onderwijs en de daarmee sterk verbonden invloed van de Friese Beweging lange tijd van groot belang geweest. Aan de hand van diverse onderwijsmaatregelen zien we hoe deze band is ontstaan en in de loop der jaren is gegroeid. Bovendien vond er in de loop van enkele decennia een verschuiving plaats van het schoolse lezen naar het vrijetijdslezen van kinderen. Kinderrubrieken in kranten en tijdschriften met hun taallesjes, maar ook met literaire bijdragen vormden een belangrijke inspiratiebron voor de groei van de Friese kinderliteratuur. Daarbij moeten de namen van twee belangrijke vernieuwers genoemd

worden: Tiny Mulder met haar rubriek in het Friesch Dagblad en Diet Huber in de Heerenveense c.q. Friese Koerier. Deze laatste maakte daarin in 1952 haar debuut als dichteres en zou later Annie M.G. Schmidt opvolgen bij Het Parool (1959-1968).

Na eerste aanzetten tot een nieuw begin met de kinderboekenclub *Us Frysk Berneboek* en de verschijning van de bundel *It boek foar de Fryske bern* (1954), samengesteld door de drie voornaamste contemporaine auteurs van Friese kinderliteratuur, Tiny Mulder, Jant Visser-Bakker en Diet Huber, betekent de verschijning van het boek *Tutte mei de linten* (1955) echt een keerpunt in de Friese kinderliteratuur. Die ommekeer blijkt allereerst uit de aandacht voor het kinderlijk perspectief, maar nog duidelijker uit het gebruiken van een meer literaire taal, met name in de poëzie. Pas in de jaren tachtig zal Berber van der Geest in haar raamverhaal *It âld kammenet* uit 1983 laten zien dat spelen met taal ook in proza mogelijk is.

Verdere vernieuwingselementen die we vanaf de jaren vijftig zien, zijn vrijere dichtvormen, het grotendeels ontbreken van moralisme, en de entourage waarbinnen de versjes zich afspelen. Ook het afstandnemen van zowel pedagogisch-didactische criteria als taalpolitieke uitgangspunten, en het zoeken van inspiratiebronnen buiten de eigen grenzen, horen bij bedoelde vernieuwing. Hoewel er in de literaire tijdschriften maar beperkt aandacht was voor deze literatuur, werd zij bij de doelgroep al snel klassiek. Ook had zij een duidelijke invloed op het werk van latere auteurs als Berber van der Geest, Baukje Wytsma en Mindert Wijnstra. En tegelijk met de vernieuwing aan de productiekant van de Friese kinder- en jeugdliteratuur is er ook meer aandacht voor de literaire beoordeling ervan gekomen, met als gevolg o.a. een literaire prijs als de *Simke Kloostermanpriis* en vermeldingen op de internationale IBBY-Honourlist. En zo kan met een doorlopende vernieuwing - zowel op primair als op secundair gebied - ook een literatuur in een minderheidstaal zijn groei naar volwassenheid tonen.

Jant van der Weg

Meisjes blijven meisjes blijven meisjes ? Het voor- en naoorlogse meisjesboek vergeleken

Meisjes blijven meisjes blijven meisjes is de titel van een bloemlezing van Wim Hora Adema uit 1967 met fragmenten uit vooroorlogse meisjesboeken. In het voorwoord schrijft Harriët Freezer dat tussen 1900 en 1940 de context van de verhalen weliswaar veranderde, maar dat één ding altijd hetzelfde bleef: het meisje zelf. Dat meisje is en blijft levendig, impulsief en dromerig tegelijk; het is altijd eerlijk, trouw en vanzelfsprekend oer-kuis. Dat vooroorlogse beeld blijken we zonder problemen ook op de heldinnen uit de meisjesboeken van de jaren vijftig te kunnen leggen.

Maar waar hebben we het precies over als we het over ‘meisjesboeken’ hebben? Het traditionele beeld is dat in dit genre alles draait om het vinden van de ware, en dat de vrouwelijke hoofdpersonen hun mooie hoofdjes alleen maar vol hebben van de liefde. Het zijn ‘*nuffen, modepoppen, bakvischjes, wier geestelijk leven beheerscht wordt door kransjes, bals en verlovingen, afgewisseld door partijtjes, uitstapjes en flauwe kostschoolgrappen*’ sneerde J.W. Gerhard al in 1903; en Annie Schmidt varieert in 1954 op dit thema als ze in *Van schuitje varen tot van Schendel* uitgebreid het recept beschrijft van hoe *Map*, het *Mapsekind* en haar *Peter* elkaar vinden.

Deze citaten worden steeds weer dankbaar van stal gehaald en hebben het imago van het genre bepaald: het is minderwaardig, lachwekkend, erbarmelijk geschreven, met karakters van bordkarton, een voorspelbare plot en totaal afgewend van de samenleving. Kortom, een roze wolk en een luchtkasteel. Maar dat doet geen recht aan het genre, want daarbinnen verschenen

en verschijnen echt ook wel betere boeken. Zoals Schmidt ook al zei: er zijn wel degelijk vrouwelijke auteurs die een goed meisjesboek weten te schrijven.

Mijn meer neutrale omschrijving van een meisjesboek is: een boek over een opgroeiend meisje dat - op weg naar volwassenheid - zich geplaatst ziet voor existentiële vragen als: wie ben ik en hoe sta ik in deze wereld? Ik beschouw het meisjesboek dus als een specifieke vorm van adolescenten- of initiatieroman en dat is heel lang ook de enige vorm geweest waarin het meisjesboek zich voordeed. In jongensboeken wijden de helden doorgaans niet zo veel diepe gedachten aan zichzelf en aan het leven: ze zijn daarin nou eenmaal vooral druk om raadsels op te lossen, boeven te vangen, uitvindingen te doen of winnende doelpunten te scoren. Op enkele uitzonderingen als *Roeland Westwout* (1937) van Diet Kramer of het onbekendere *De Uruguees* (1930) van de katholiek Kees Spierings na, komt de jongen-met-groeipijnen pas met de Daan-trilogie van Imme Dros in de jaren tachtig de jeugdliteratuur binnen.

Maar terug naar de meisjes: zoals in elk genre vind je ook bij het adolescentenboek voor meisjes naast enkele toppers de nodige pulp. Terwijl het literaire meisjesboek schuurt en vragen opwerpt, biedt de lectuur, het serieboek kant-en-klare antwoorden en stereotiepe rolpatronen. Dat was vòòr de oorlog zo en was in de jaren vijftig niet anders. Wel worden vanaf de jaren vijftig series over een en dezelfde heldin steeds populairder: Goud-Elsje, Marjoleintje en vele andere. Het is overigens opvallend dat vrouwelijke heldinnen in series wèl ouder worden terwijl jongenshelden als Bas Banning, Pim Pandoer of Bob Evers eeuwig dezelfde leeftijd behouden. Logisch toch dat je dan geen groeipijnen voelt...!

Ook kun je vaststellen dat in meisjesboeken uit de jaren vijftig de liefde steeds meer centraal komt te staan. Terwijl in vooroorlogse meisjesboeken de echtgenoot-in-spe nog wel eens als een duveltje uit een doosje aan het eind van het verhaal opdook, draait in de jaren vijftig de plot voornamelijk om de liefde. De mannelijke hoofdpersoon wordt al in een van de eerste hoofdstukken geïntroduceerd - soms nog als een naarling, brutof hork, maar de doorgewinterde lezeres weet dan al wel hoe laat het is....!

Het betere meisjesboek onderscheidt zich van deze lectuur door meer diepgang en meer maatschappelijk bewustzijn, en met hoofdpersonen die nadenken over zichzelf en het leven. Dit werd in de lezing uitgebreid toegelicht aan de hand van drie voorbeelden: *De bikkell* (1935) van Diet Kramer, *Er verandert niet zoveel* (1956) van Fenna Feenstra en *Rosy dat krantenkind* (1952) van An Rutgers van der Loeff. De hoofdpersonen uit deze drie jeugdromans getuigen allerm minst van leeghoofdigheid, laat staan nuffigheid; ze zijn juist druk bezig om zich met het leven en zichzelf te verstaan. Zo worden meisjes uiteindelijk vrouwen, of beter: mensen die weten wat ze willen in het leven.

Bea Ros

Traditie en vernieuwing

afron ding symposium *Het nieuwe boek voor de jeugd*

Het doel van het symposium was om de deelnemers via zes lezingen van deskundigen een overzicht te geven van de bewegingen in de kinder- en jeugdliteratuur in de jaren vijftig van de 20^e eeuw. Aan de hand van zes onderwerpen (een sociaal-culturele en jeugdliteraire verkenning, kinderpoëzie, uitgeverijen, boekillustraties, de Friese kinderliteratuur en meisjesboeken) is dat uitgebreid aan de orde gekomen. Welke traditionele verschijnselen en welke vernieuwingen zijn er gesignaleerd?

Moderne opvattingen, aanpak en uitvoering

De rol van de jeugdtijdschriften blijkt groot te zijn; deze proberen nieuwe opvattingen op pedagogisch en artistiek gebied aandacht te geven via boekbeoordelingen, verhalen, gedichten en illustraties. Daarbij blijkt het grote belang van het jeugdtijdschrift *Kris Kras* en de recensies van kinder- en jeugdboeken in *De kleine vuurtoren*. Ook uitgevers en nieuwe organisaties (o.a. Kinderboekenweek en Boek en Jeugd) komen met belangrijke initiatieven als prijzen, tentoonstellingen en lijsten met aanbevolen boeken. *Wormcruyt met suycker* (1950) van D.L. Daalder is als eerste historisch-kritisch overzicht van de kinder- en jeugdliteratuur een baanbrekende uitgave.

Positieve uitstraling, frisse prenten, humor en verbeelding zijn elementen die opvallen en steeds meer voorkomen. Kinder- en jeugdboeken bevatten steeds vaker en meer communicatieve kwaliteiten, speelse elementen, minder of geen moralisme en vrijere vormen en technieken.

Vooraf in de kinderpoëzie komt de verbeelding aan de macht door totaal onverwachte en humoristische aspecten. Han Hoekstra en Annie Schmidt zijn op dit gebied dé pioniers. In de illustratiegeschiedenis vormen de jaren 45-60 een periode van grote bloei. Tijdens W.O. II gingen kunstenaars noodgedwongen kinderboeken illustreren vanwege het onschuldige karakter van dat soort boeken. Na 1945 is er meer ruimte voor vrije grafiek. Fiep Westendorp wordt regelmatig genoemd als dé grote vertegenwoordiger van de nieuwe illustratiekunst. Vooral Amerikaanse invloeden lijken bepalend te zijn, zeker qua illustratiestijl, lay-out en vormgeving. Het treffendste voorbeeld hierbij is de reeks van de *Gouden boekjes*. Het goede meisjesboek komt op; het is minder voorspelbaar en vertoont (meer) diepgang door karaktervorming. De meisjes zijn bezig met levensvragen en ontmoeten volwassenen die het allemaal ook niet zo goed weten.

Traditionele verschijnselen

Niet alles is meteen vernieuwend: de kinderpoëzie bijvoorbeeld blijft overwegend traditioneel qua vorm en klank en uitgevers stellen zich nog behoedzaam op ten aanzien van vernieuwingen en initiatieven. De aansturing van een en ander van bovenaf is nog steeds volop aanwezig. In vele meisjesboeken vinden we nog vooroorlogse elementen als stereotypen, knusse gezinnen en het belang van het vinden van een goede partner, vooral maatschappelijk gezien.

Traditie en vernieuwing komen in de jaren vijftig dus naast elkaar voor, maar een aantal essentiële vernieuwingen gaat domineren. Ze lijken bepalend voor de verdere ontwikkeling van de kinder- en jeugdliteratuur na 1960.

Frits Booy

De redactie ontving de volgende reactie van een van de aanwezigen bij het symposium:

Terugblik op het Symposium van 20 maart

Heel goed, zo'n overzicht van kinderliteratuur rond de jaren vijftig, en tegelijk een mooi evenement bij het afscheid van Frits Booy na tien jaar voorzitterschap. Een zestal inleiders schetste de situatie van het kinderboek in die jaren. Er ontstond een veelkleurig beeld van toen. Of *levensbeschouwelijke* stromingen, hun uitgevers en andere betrokkenen ook van invloed zijn geweest, en of en hoe zij betekenis hebben gehad, was jammer genoeg een ondergeschikt aspect. W.G. van de Hulst kreeg weliswaar enige aandacht, en er zijn wel een paar typerende boeken geprojecteerd. Maar buiten beeld bleven uitgevers

als Callenbach, Meinema, Voorhoeve, De Spaarnestad (met zijn *Kwartjesboeken*), het R.K. Jongensweeshuis in Tilburg, het Gregoriushuis in Utrecht, enz. Zij gaven ‘gewone’ boeken uit en series van leesboeken. Zijn die ‘katholieke’ boeken en de boeken van protestants-christelijken huize niet belangrijk geweest in de geschiedenis van het jeugdboek? Merkwaardig om een uitspraak te horen als: ‘Zo’n katholiek boek waarin om de bladzij een Weesgegroetje wordt gebeden en de reis in Lourdes moet eindigen.’ Zo’n tekst klinkt alsof men het over de jaren dertig heeft. Maar waar nu de jaren vijftig aan de orde waren had voor dit doel toch gebruik gemaakt kunnen worden van de betrouwbare gids *De kleine vuurtoren* van 1949 en volgende jaren. Misschien had dat een kleine zoektocht gevraagd - ook in andere toen begonnen boekengidsen. Maar het resultaat had dan wellicht beter in overeenstemming kunnen zijn met de titel van het Symposium: *Het nieuwe boek voor de jeugd*.

Co Winnips

Afscheid van Frits Booy als voorzitter

Aan het slot van het symposium op 20 maart hebben we afscheid genomen van Frits Booy als voorzitter van de *Stichting Geschiedenis van de Kinder- en jeugdliteratuur*. Het voorzitten van dit symposium was zijn laatste officiële activiteit als voorzitter en hij sloot het geslaagde symposium nog een laatste keer op de hem typerende manier af.

Frits begon zijn taak als voorzitter van de Stichting op 1 januari 2000. In het afgelopen decennium heeft hij duidelijk zijn stempel op het werk en het karakter van de Stichting gedrukt. Wat we allereerst zullen gaan missen is het onmiskenbare lerarengeluid waarmee hij in het verleden hele klassen moet hebben stil gekregen en waarmee het hem ook in de bijeenkomsten van onze Stichting steeds weer gelukte de aandacht te vangen.

Frits is een gepassioneerde fan van Hieronymus van Alphen. Bij bijzondere gelegenheden, bijvoorbeeld bij de uitreiking van de naar Van Alphen genoemde prijs van de Stichting, kon de gelauwerde dan ook steevast rekenen op een toepasselijke pastiche van een van de bekende verzen van deze pionier van de kinderliteratuur. Ook bij het recente symposium werd Van Alphen dan ook weer in een fraaie Frits Booy-bewerking ten tonele gevoerd.

Frits is trouwens al vele jaren actief binnen de wereld van het boek; niet alleen bij onze Stichting maar ook bij het Genootschap Bibliofielen en bij de Boekhistorische Vereniging. Daarnaast kom je hem vaak tegen op beurzen en boekenmarkten, met tassen vol boeken. En ook op veilingen is hij een gedreven deelnemer, al liet hij bij Bubb Kuyper ooit eens pijnlijk verstek gaan. Frits zat destijds nog rustig in een Chinees restaurant te eten, toen het door hem begeerde boek al werd geveild en – zelfs voor een zacht prijsje – werd afgeslagen ten gunste van de concurrerende verzamelaar (zelfs medebestuurder) Aernout Borms.

Frits is de specialist op het gebied van Sinterklaas. Terwijl de goedheiligman vroeger de beschermer van de mensheid was, is Frits tegenwoordig zelf de beschermer van de Sint. Hij geeft jaarlijks tientallen lezingen over zijn heilige held, publiceert over de goedheiligman en diens zwarte knecht vele artikelen en een boek, en neemt hen in bescherming als ze weer eens worden aangevallen.

Ook over allerlei andere onderwerpen met betrekking tot oude kinderboeken verschenen in diverse tijdschriften artikelen van zijn hand. Een voor deze gelegenheid gedane inventarisatie leverde een zodanige hoeveelheid op dat de bundeling ervan een lijvig boekwerk heeft opgeleverd. Voor de samensteller Aernout Borms was het een stevige klus, waarvoor hartelijke dank. Het boek - verschenen in één exemplaar en handgebonden in een fraaie roodleren band - werd Frits ten afscheid aangeboden. Hij was duidelijk onder de indruk van

dit unieke afscheidscadeau dat hem namens alle donateurs werd aangeboden als dank voor al het werk tijdens een decennium voorzitterschap van de Stichting.

Frits, namens het bestuur en alle donateurs bedanken we je op deze plek nogmaals voor al het werk dat je in de afgelopen tien jaar voor de Stichting hebt gedaan. We hopen je als donateur nog vaak tegen te komen bij onze activiteiten.

Binnen de Stichting blijft Frits trouwens voorlopig nog coördinator van de Van Veenkring.

Jant van der Weg, voorzitter

Afscheidswoord voor Henk van der Lee

Beste Henk,

Tien jaar was jij bestuurslid van de SGKJ, waarvan de eerste vijf jaar penningmeester. Je verzorgde streng en accuraat onze financiën, maar was bepaald niet krenterig. Je was vele jaren verantwoordelijk voor het tot stand komen van het nieuwjaarsgeschenk in boekvorm voor de donateurs van de SGKJ, dat altijd bijzonder is en alom wordt gewaardeerd. Je zocht vaak daarvoor de auteurs, deed soms de lay-out, in elk geval de eindredactie en verzorgde het contact met de drukker; jouw inzet leverde altijd mooie en verzorgde publicaties op. En jij houdt van kleine verzorgde publicaties; je verzamelt ze en maakt ze ook zelf! Ook het laten drukken en distribueren van het kwartaalblad van de SGKJ was bij jou in goede handen. Je hield een enkele keer op een studiedag een lezing en stelde samen met Margreet jullie huis gastvrij ter beschikking voor bijeenkomsten in het kader van de SGKJ. Kortom, je hebt heel veel voor de SGKJ gedaan! En altijd met een goed humeur! (Dat kun je van mij niet zeggen...)

Een zoektocht in de dichtbundel voor de jeugd van Hieronymus van Alphen leverde dit resultaat op:

De vlijtige Hendrik

Wie kent er onze Hendrik niet?
Een vlijtig en oppassend ventje
dat streng lette op elk centje,
een penningmeester met veel krediet!
Dat geeft de SGKJ geen verdriet.

Wie kent er onze Hendrik niet?
Een creatief en kritisch broekje,
eindredacteur van ons jaarboekje,
dat mede door hem bekendheid geniet!
Dat geeft de SGKJ geen verdriet.

Wie kent er onze Hendrik niet?
Een serieuze, handige jongen,
die zonder klagen, ongedwongen
ons kwartaalblad drukken en verspreiden liet!
Dat geeft de SGKJ geen verdriet.

Wie kent er onze Hendrik niet?
Een gezellig en gastvrij heldje
dat zijn huis vaak openstelde
voor bijeenkomsten op elk gebied!
Dat geeft de SGKJ geen verdriet.

Wie kent er onze Hendrik niet?
Een energiek en kritisch knaapje
dat veel vergaderde zonder gaapje,
maar begin dit jaar het bestuur verliet!
Dát geeft de SGKJ wél verdriet.

Frits Booy (in de trant van Hieronymus van Alphen)

Henk, voor dit alles namens de SGKJ onze zeer hartelijke dank en een door jou gewenst geschenk!

Amersfoort, 20 maart 2010.

De volgende samenvatting van de lezing over ‘Theo Thijssen en de jeugdliteratuur’ die Peter-Paul de Baar heeft gehouden op de studiedag van 14 november laatstleden, had u nog van ons tegoeed.

“Een kinderschrijver moet schrijver zijn” Theo Thijssen en de jeugdliteratuur

De nationale prijs voor jeugdliteratuur, bijgenaamd ‘de Kleine P.C. Hooftprijs’, heet sinds 1987 de Theo Thijssen-Prijs. Terecht natuurlijk, maar tegelijk versterkt die benaming het hardnekkige misverstand dat onderwijzer, vakbondsman, socialistisch politicus en literator Theo Thijssen (1879-1943) vooral een schrijver van kinderboeken zou zijn. Inderdaad spelen in de meeste van zijn romans (o.a. in *Kees de jongen*, *Het taaie ongerief*, *Het grijze kind*, *Schoolland* en *De gelukkige klas*) kinderen een prominente rol, maar dat betekent nog niet dat ze ook voor kinderen bestemd ware; boeken over giraffen zijn immers ook niet allereerst bestemd voor giraffen! Het enige boek dat Thijssen speciaal voor kinderen schreef, was *Jongensdagen* (1909), de andere waren bedoeld voor volwassenen.

Dat de prijs voor een jeugdliterair oeuvre naar Thijssen is vernoemd, dankt hij dan ook niet aan de omvang van zijn eigen kinderboeken-oeuvre, maar aan het feit dat hij met zijn vele, doorgaans scherpe recensies van kinderboeken in zijn rebelse onderwijzersblad *De Nieuwe School* (1905-1917). Daarmee en met latere beschouwingen over kinderliteratuur - en natuurlijk ook met zijn meesterproef *Jongensdagen* - heeft hij een nieuwe, ‘esthetische’ en anti-moralistische norm voor het genre neergezet die nu nog steeds, in hoofdlijnen, maatgevend is.

Al was Thijssen een van de meest pregnante en welsprekende pleitbezorgers van die norm, helemaal nieuw was die niet. Ook de twintig jaar oudere onderwijsvernieuwer Jan Ligthart (overigens net als Thijssen geboren in de Jordaan) had eerder al de zedenprekerij gehekeld, smakelijk over zijn eigen oude kwajongensstreken verhaald, en het belang van *literaire* kwaliteit van boeken voor kinderen en pubers onderstreept. En ook de rode onderwijzer Jan

Willem Gerhard stelde hoge literaire eisen aan die boeken, al wilde hij er tegelijk wel graag ook de socialistische idealen bij kinderen mee inhameren.

In Ligtharts blad *De Nieuwe School* schreef Thijssen vanaf 1901 zijn eerste kinderboekrecensies, tot hij in 1905 zelf *De Nieuwe School* oprichtte. Zijn allereerste stukje - over jeugdliteratuur in het algemeen - schreef Thijssen als 18-jarige trouwens al in 1897 in *Baknieuws*, het her en der verboden kweekschoolblaadje voor aankomende onderwijzers waarvan hij hoofdredacteur was. De net iets oudere Groningse kwekeling Robert Casimir (later de kroonprins van Ligthart) beïnvloedde hem daarbij, en die had die ideeën op zijn beurt weer van de Tachtigers, met name van Lodewijk van Deyssel en Willem Kloos. Naar die laatste verwees in 1905 ook Thijssen: *“Als ik een kinderboek lees, denk ik dikwijls aan Kloos, die gezegd heeft, dat kinderen Koningen waren. Wat deksel, zeg ik dan zachtjes, als je toch met een koning omgaat, kan je maar niet de eerste de beste zijn; je moet toch 'n beetje, wat-je-noemt een nette vent zijn; 'n beetje elegant moet je zijn, hè, met af en toe een sierlijk gebaar... En wat zijn het toch meestal 'n geestes-plebejers, die kinderschrijvers!”*. In datzelfde jaar vat hij zijn ideaal samen: *“Een kinderschrijver moet schrijver zijn. Hem moet de taal iets méér zijn dan het ons gewone mensen is; en bovendien moet hij van het kind houden; zooveel houden, dat het kind hem verstaat. [...] Een kinderboek moet écht zijn. En een kinderboek beoordeelen is alleen maar kijken, of het echt is; of de schrijver kinder-kunstenaar is.”*

Ligtharts toenemende religiositeit kon Thijssen niet bekoren, en nog minder had hij op met diens vaak vrouwelijke epigonen. Vooral de schrijfsters Ida Heijermans en Nellie van Kol moesten het ontgelden. In 1905 fulmineert hij tegen het *“knoei-beweginkje van hypersentimenteel-dilettant-paedagogischen aard waaraan de laatste jaren eenige vrouwen zooveel doen”* en een jaar later haalt hij uit naar Ida Heijermans: *“Die hebbelijkheid van u, om naar aanleiding van vervelende bedenkseltjes zedelijke boomen op te zetten tegen de kinderen, die begint ons zoo te vervelen. [...] Het is misschien erg ongelukkig, maar heel die opzettelijke opvoederij in school, waar u zoo graag over spreekt, daar voelen wij zoo weinig voor; daar worden we een beetje onpasselijk van, eerlijk gezegd. En nu moet u niet denken, dat dit komt, door dat wij zoo grof zijn, en u zoo fijn. Het is juist omgekeerd. Het is grofheid van U, te meenen, dat men spreekt over liefde en eerlijkheid als over boter en kaas.”* Zijn eigen visie zet hij hier fraai neer, al moet worden gezegd dat hij hier van de opvattingen van Heijermans en zeker van Van Kol wel een karikatuur maakt.

Jeugdliteratuur mocht volgens Thijssen niet worden misbruikt voor zedeprekerij. De onderwijzers en schrijvers moesten liever in hun daadwerkelijke omgang met de kinderen het goede voorbeeld geven. En het is ook wel fijn als schrijvers een beetje kunnen schrijven, monkelt hij geregeld. In *De Nieuwe School* geeft Thijssen vele hilarische voorbeelden van stilistische slordigheden en chaotische of ongelooftwaardige verhaalopbouw.

In het verlengde van zijn afkeer van moraliseren zette Thijssen zich ook af tegen de angst voor 'gevaarlijke' lectuur: *“Erger nog, ik heb de stellige overtuiging, dat die heerlike boeken van Aimard [19de-eeuwse concurrent van Karl May –ppdb] machtig veel hebben bijgedragen tot mijn geestelijke groei; ik weet zeker, dat ik een veel minder soort mens geweest zou zijn, als Aimard niet had meegedaan aan m'n opvoeding. En als het waar is, dat de tegenwoordige jeugd als gevolg van een kwasi-pedagogiese klets-campagne tegen de avonturen-boeken, minder Aimard, en minder Marryat en minder Jules Verne te lezen krijgt dan vroeger, dan beweer ik, dat-ie bij ons vergeleken, heel wat te kort komt.”*

Overigens lijkt deze lofprijzing wel in tegenspraak met zijn eigen ambitie om juist de alledaagse werkelijkheid van kinderen in een boek voor die doelgroep te gebruiken, zoals hij zelf deed in *Jongensdagen* (1909). Maar dat was geen axioma voor hem. Genoemde 19de-eeuwse auteurs hadden met hun vaak bloederige verhalen ook hem als jongen weten mee te slepen - zonder dat hijzelf nu moordend rondging. En daar ging het maar om.

Peter-Paul de Baar

In memoriam Gerard de Vriend (1943-2010)

Op 3 februari jl. kregen we het droevige bericht dat Gerard de Vriend, jaren lang lid van de *Stichting Geschiedenis Kinder- en Jeugdliteratuur*, de dag daarvoor volkomen onverwacht was overleden.

Een jaar eerder waren we nog aanwezig op het feestje ter gelegenheid van zijn afscheid als medewerker van de Universiteit van Amsterdam, waar hij vele jaren heel enthousiast colleges gaf en werkgroepen leidde over jeugdliteratuur. Ook begeleidde hij veel scripties, vaak over onderwerpen uit de geschiedenis van de kinder- en jeugdliteratuur.

Gerard was ook al jaren een heel actief redactielid van de publicatierreeks *Literatuur zonder leeftijd*, en schreef in het najaarsnummer van 2009 nog over klassieke jongensboeken. Die jongensboeken daar had hij iets mee, zeker als er ook nog veel in gevoetbald werd, want naast de literatuur was voetbal zijn grote liefde. In de nieuwe geschiedenis van de kinder- en jeugdliteratuur die over twee jaar bij Querido zal verschijnen, zou Gerard het hoofdstuk over de historische roman schrijven. Heel enthousiast vertelde hij mij tijdens de borrel van het jaarlijkse Tilburg-symposium - slechts enkele dagen voor zijn dood - dat hij al veel boeken aan het kopen was, er elke dag wel in zat te lezen en veel jeugdherinneringen tegenkwam. Het was op ditzelfde symposium in 2004 dat hij daarover een schitterende inleiding hield, waarin hij met een gedegen wetenschappelijke onderbouwing duidelijk een lijn naar zijn persoonlijke literaire socialisatie liet zien.

Het bestuur van de *Stichting Geschiedenis kinder- en jeugdliteratuur* polste een jaar geleden, toen hij meer tijd kreeg, of Gerard niet in het bestuur wilde komen. Hij heeft er serieus over nagedacht, maar hij wilde toch vooral zijn vrije tijd gaan wijden aan het schrijven van artikelen en de bijdragen voor die nieuwe geschiedenis van het kinderboek. Die vrije tijd is hem helaas niet gegund. We zullen zonder hem verder moeten. Maar gelukkig zijn er nog de vele herinneringen aan een ontzettend gedreven docent en een ontzettend aimabele man die bijna altijd ja zei als je zijn medewerking binnen kinderboekenland wilde hebben. We zullen letterlijk deze heel goede vriend erg missen.

Toin Duijx

In memoriam Coby Krouwel (1925-2010)

Illustratrice Coby Krouwel is op 13 april 2010 overleden. Ze is 85 jaar geworden. Enkele jaren geleden nam Margreet van Wijk-Sluyterman contact met haar op en sprak met haar over haar werk. Coby was autodidact en maakte haar debuut als illustrator van kinderboeken in de jaren vijftig in *De vrolijke carrousel* (1957) van Lea Smulders. Ze had een heel eigen stijl en techniek; meer daarover in het lemma dat Margreet over haar schreef voor het *Lexicon van de jeugdliteratuur*.

Onderzoek

Aan de Universiteit Antwerpen loopt op dit moment een dubbel onderzoek naar **sprookjesvertalingen**. Lien Fret bereidt een proefschrift voor over de receptie en de vertalingen in Vlaanderen en Nederland van de *Assepoester* van Charles Perrault. Dr. Vanessa Joosen voert een postdoctoraal onderzoek uit naar de receptie van Grimm en de vertalingen van *Sneeuwwitje* in hetzelfde taalgebied. Op dit moment werkt zij aan een artikel over de vertalingen van sprookjes en hun receptie tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Rita Ghesquiere, Vanessa Joosen en Helma van Lierop zijn in opdracht van uitgeverij Querido bezig met de voorbereidingen van een nieuw **handboek over de jeugdliteratuurgeschiedenis**, als opvolger van *De hele Bibelebontseberg* uit 1989. De nieuwe uitgave staat gepland voor 2012.

Mengelwerk

In het kader van het verschijnen van de studie van Joke Linders over de **Gouden Boekjes** organiseert uitgeverij Rubinstein op 5 september in samenwerking met de SLAA een *Gouden Boekjes avond* in De Balie in Amsterdam.

Een maand later, op 6 oktober, wordt in het Van Gogh Museum in Amsterdam een nieuw *Gouden Boekje* over Vincent van Gogh gepresenteerd.

Het Nationaal Onderwijsmuseum heeft het **archief van uitgeverij Wolters** in eeuwigdurende bruikleen gekregen. De collectie bevat onder andere ook duizenden originele tekeningen en aquarellen van schoolplaten en illustraties uit schoolboekjes.

De Stichting Kinderboek Cultuurbezit in Winsum ontving een bijzondere schenking van Biblionet Drenthe: veertig banden met **recensies van kinderboeken** uit de jaren '50 en '60 van de vorige eeuw.

In de Leeszaal Bijzondere Collecties van de Koninklijke Bibliotheek staan nu ook de boeken van de **Papierhistorische Collectie** ter inzage. Het is een zeer internationale collectie met informatie over onderwerpen als papiermaken, soorten papier, werken met papier voor kinderen en volwassenen, driedimensionaal werken met papier, speelkaarten, dodendansen, schutbladen, marmerpapier en werken met sjablonen. Ook van belang voor liefhebbers van en onderzoek naar kinderboeken en centsprenten.

Illustrator **Thé Tjong Khing** heeft de Max Velthuijs-prijs (60.000 euro) gekregen voor zijn gehele oeuvre. Hij begon in 1956 bij de Marten Toonder studio's en ontwikkelde zich tot een veelzijdige kunstenaar die excelleert op het gebied van strips, kinderboekillustraties en (tekstloze) prentenboeken, bijvoorbeeld het prachtige kijkboek *Waar is de taart?*

Schateiland, het klassieke kinderboek van **Robert Louis Stevenson** uit 1883, krijgt een vervolg: de Engelse auteur Andrew Motion gaat in *Return to Treasure Island* beschrijven hoe het de generatie ná Long John Silver vergaan is. Wordt verwacht in 2012.

De nazaten van de in 1931 overleden **C. Johan Kieviet** willen nu zijn nalatenschap veilig stellen door het oprichten van een stichting. Ze willen hiermee de herinnering aan en het (cultureel) erfgoed van hun bijzondere voorvader in de vorm van manuscripten, brieven en foto's levend houden.

In het kader van het project **Digitalisering Tijdschriften** gaat de KB de komende jaren 1,5 miljoen pagina's uit de meest geraadpleegde tijdschriften van de 19e en 20ste eeuw digitaliseren, ontsluiten en beschikbaar stellen. De ongeveer 100 tijdschriften die in aanmerking komen, zijn geselecteerd op basis van uitleengegevens van de KB en op een enquête die is ingevuld door honderd wetenschappers.

Titels die mogelijk voor de donateurs interessant zijn en in de voorlopige selectie zijn opgenomen, zijn:

- *Nieuwsblad voor den boekhandel* (1834-1940);
- *Bijdragen betreffende den staat en de verbetering van het schoolwezen in het Bataafsche Gemeenebest* (1801-1809);
- *Bijdragen ter bevordering van het onderwijs en de opvoeding, voornamelijk met betrekking tot de lagere scholen in Holland* (1810-1814);
- *Nieuwe bijdragen ter bevordering van het onderwijs en de opvoeding voornamelijk met betrekking tot de lagere scholen [...]* (1815-1829);
- *Nieuwe bijdragen ter bevordering van het onderwijs en de opvoeding voornamelijk met betrekking tot de lagere scholen in het koninkrijk der Nederlanden* (1830-1873);
- *Nieuwe bijdragen ter bevordering van het onderwijs* (1874-1877).

Internet

Behalve op www.hetoudekinderboek.nl, de website van de Stichting, staan er een heleboel **extra afbeeldingen** van kinderprenten en -boeken op <http://picasaweb.google.com/oude.kinderboeken>. Allebei de links zijn overigens te vinden onderaan de homepage van de SGKJ.

Omdat het niet lukt het vele plaatjeswerk op de website kwijt te kunnen, heeft webmaster Aernout Borms deze beide accounts opgezet. Als hij al die honderden prenten en boeken in de website zou integreren, werd die onbetaalbaar terwijl picaa.google vrijwel niets kost. Veel links op de SGKJ-website leiden de bezoeker nu direct naar de afbeeldingen op een van deze accounts. Het nadeel is alleen dat je niet kunt navigeren door de bestanden op deze sites; de mappen kunnen zelfs niet in alfabetische volgorde worden geplaatst. Het is a.h.w. een magazijn waarin je de weg moet kennen, of via links naar een bepaalde bestemming (boek of prent) moet worden gebracht.

Een jaarpas van de Koninklijke Bibliotheek (€ 15,- per jaar) geeft steeds vaker ook directe toegang tot online bronnen. Zo kan met de pas nu ook een groot aantal Engelstalige naslagwerken geraadpleegd worden: **Oxford Reference** (bijna 200 hoogwaardige naslagwerken) en **Cambridge Histories Online** (260 historische studies/handboeken). Verder neemt de KB steeds vaker een licentie op buitenlandse online-tijdschriften in plaats van de papieren editie. Ook op het gebied van jeugdliteratuur zijn online-tijdschriften beschikbaar: kijk in de 'Digitale bibliotheek', klik op 'Full text' en 'Project Muse' voor toegang tot tijdschriften als *Children's Literature*, *Children's Literature Association Quarterly*, *The Lion and the Unicorn* en *Marvels & Tales*. Via 'Swetswise' zijn ook nog de volgende tijdschriften te vinden: *Bookbird*, *International Research in Children's Literature* en *New Review of Children's Literature and Librarianship*. Via 'Jstor' ten slotte kan gezocht worden op bijvoorbeeld "youth literature" of "children's books" (mèt aanhalingstekens!) en dan komt u rechtsstreeks bij de artikelen over jeugdliteratuur terecht. En dat allemaal thuis - op uw computerscherm!

<http://content.lib.washington.edu/childrensweb/index.html>

"Looking Glass for the Mind" is een website van de University of Washington met voorbeelden uit 350 jaar historische kinderliteratuur: Europese en Amerikaanse kinderboeken van de 18^e tot de 20^e eeuw. Het is de weergave van een online-expositie, waarbij uit elk boek enkele pagina's bekeken kunnen worden.

www.dbnl.org

De website van de **Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren** is vernieuwd. Voor de jeugdliteratuur is nu een aparte sub-site gemaakt waarop naast een lange lijst van full-text kinderboeken ook 100 full-text artikelen over jeugdliteratuur te vinden zijn. Helaas kunnen bij een deel van de boeken vanwege problemen met het beeldrecht de afbeeldingen nog niet getoond worden.

Daarnaast werkt de DBNL in samenwerking met Bibliotheek Rotterdam en andere bibliotheken aan een nieuwe site van de '**1000 mooiste kinderboeken**'. Een selectiecommissie is bezig met de criteria en met de keuze van de titels. Het is de bedoeling dat de teksten full-text doorzoekbaar worden en dat de site eind dit jaar beschikbaar komt.

Tentoonstellingen

Tot en met 30 mei staat in *Museum Meermanno / Huis van het Boek* in Den Haag de tentoonstelling **Pippi op Papier, 2x3=4!** Daar zijn meer dan 170 drukken van Pippi Langkous te zien, naast andere boeken van Astrid Lindgren, in vele vertalingen en met illustraties van talloze bekende en minder bekende illustratoren. De tentoonstelling maakt deel uit van het *Boekids literair jeugdfestival* in Den Haag, dat dit jaar als thema 'Zweden' heeft.

Tot en met 22 augustus staat in het *Nationaal Onderwijsmuseum* in Rotterdam de tentoonstelling **Aap, noot, mies** - met leesplankjes en varianten daarop.

Van 12 juni tot en met 30 oktober is in het *Veluws Museum Nairac* de tentoonstelling **Alice in Wonderland** te zien. Met naast ongeveer 200 (prenten-)boekuitgaven en een aantal originele illustraties ook fragmenten uit de verschillende verfilmingen. De tentoongestelde Alice-boeken komen uit de collectie van verzamelaarster Miriam Goldschmidt. Adres: Langstraat 13, Barneveld. Tel. 0342-415666, www.nairac.nl

Publicaties

Bijna alle boeken die hieronder worden vermeld zijn aanwezig bij de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag. Mocht een bepaald boek daar niet zijn, dan kan men tamelijk eenvoudig opzoeken in welke bibliotheek in Nederland het wel aanwezig is.

Nederland

De ontdekking van de Nederlander in boeken en prenten rond 1800 / Eveline Koolhaas-Grosfeld. – Zutphen : Walburg Pers, 2010. - 399 p. - Proefschrift Universiteit van Amsterdam, promotor Prof.dr. N.C.F. van Sas.

Onderzoek naar de ideeën over nationale identiteit in het begin van de 19^e eeuw. In de beweging voor culturele natievorming was de Amsterdamse drukker en prenthandelaar Evert Maaskamp een centrale figuur. Zijn 'Prent-magazijn' en zijn bedrijf worden beschreven. De reeks 'Afbeldingen van de kleding, zeden en gewoonten in de Bataafsche Republiek' uit

1803 was van groot belang. Andere bekende figuren die de revue passeren zijn Martinet en Le Francq van Berkheij. Met vele afbeeldingen, deels in kleur.

Kinderprent voor 1 cent / samengest. door Emilie van der Maas. – Amersfoort : Bekking & Blitz, 2010. 35 p. : ill. ; 21 cm.

Uitgegeven ter gelegenheid van de gelijknamige tentoonstelling in de Atlas van Stolk in Museum het Schielandshuis te Rotterdam van 19 februari tot en met 13 juni 2010. Bevat een korte inleiding en veel illustraties in kleur.

De kleine Olympus : over enkele figuren uit de alledaagse mythologie / onder red. van Eveline Doelman en John Helsloot. - Amsterdam : KNAW Press ; Amsterdam : Aksant, 2008. - 146 p. : ill. ; 24 cm. - ISBN 978-90-6984-562-3 ; € 8,00.

Bundel met artikelen over fictieve figuren uit de Nederlandse folklore en hun hedendaagse betekenis: de ooievaar als brenger van kinderen, de Kerstman, Klaas Vaak, Zwarte Piet en Vadertje Tijd. Uiteraard met veel voorbeelden en plaatjes uit kinderboeken.

De art deco van Ella Riemersma (1903–1993), illustratrice en boekbandontwerpster / door Peter van Dam. - Eindhoven : [Z]OO Producties, 2010. – 144 p. : ill. - ISBN: 978-90-74009-68-3 ; € 22,00.

Mooi uitgegeven monografie over de nu vrijwel vergeten illustratrice en ontwerpster van boekbanden die rond de jaren twintig van de vorige eeuw actief was. Ze illustreerde kinderboeken en modetijdschriften in een elegante stijl die omschreven kan worden als art deco met een Nederlandse inslag. Met bijdragen van Margreet van Wijk Sluyterman over haar illustraties en van Jeff Clements over haar bijzondere boekbandontwerpen.

Een zondagskind; biografie van mijn vader / Anne de Vries jr. – Kampen : Kok, feb. 2010. - - 432 p. : ill. + 24 p. foto's. - ISBN: 978 90 435 1787 4 ; € 24,50.

De biografie van Anne de Vries (1904-1964) geeft naast een beschrijving van het leven en werk van de auteur ook een beeld van het literaire leven in de jaren dertig, van de bezettingsjaren en van de wederopbouw, toen de oorlog in veel opzichten nog niet voorbij was. De tekst wordt gelardeerd met citaten uit boeken en brieven in kleinere druk, en met persoonlijke herinneringen van de auteur aan zijn vader in cursief gedrukt.

Van Poe tot Pooh : illustreren om je penselen te kunnen betalen? / Saskia de Bodt. – Zwolle : Uitgeverij d' Jonge hond ; Koninklijke Bibliotheek ; UvA Bijzondere collecties, 2010. – 95 p. : ill. ; 21 cm. – ISBN 978-90-89101-61-7 ; € 22,50.

Rijk geïllustreerde uitgave van een uitgebreidere versie van haar inaugurele rede bij het aanvaarden van het ambt van Bijzonder Hoogleraar Illustratie aan de Universiteit van Amsterdam. Met hoofdstukken over de verhouding tussen kunst en illustratie, tussen illustratie en literatuur, over illustraties van klassiekers, dubbeltalenten die schrijven en tekenen, en vaste samenwerking tussen een illustrator en een auteur.

Politicus uit hartstocht : biografie van Pieter Jelles Troelstra / Piet Hagen. - Amsterdam [etc.] : De Arbeiderspers, 2010. - 969 p. : ill. ; 25 cm. - (Open domein ; nr. 46). - ISBN 978-90-295-7216-3 geb.

Levensbeschrijving van de sociaal-democratische politicus (1860-1930), waarin tussen de politieke bedrijven door wordt geschreven over zijn kennismaking met Sjoukje Bokma-de Boer, de verloving en het huwelijk, het jonge gezin, de ziekte van Sjoukje, Nynke van Hichtum, scheiding en het nieuwe huwelijk met de andere Sjoukje.

Geschiedenis van de Nederlandse bibliofilie : boek- en prentverzamelaars 1750-2010 / Piet J. Buijnsters. - Nijmegen : Vantilt, 2010. - 511 p., [32] p. pl. : ill. ; 25 cm. - ISBN 978-94-6004043-6 geb.

Bevat onder meer het hoofdstuk: 'Een passie voor oude kinderboekjes' met informatie over Gerrit van Rijn, F.G. Waller, G.J. Boekenoogen, E.H. van Heurck, Henri Tak, A.C. Loffelt, Walter Schatzki en Gumuchian, W. Loose, C.F. van Veen, Felicia van Deth en vele anderen.

An elephant came by : 24 Dutch illustrators / text Ted van Lieshout ; [ed. Barbara Mazzotta ... et al. ; transl. from the Dutch Laura Watkinson]. - Amsterdam : Foundation for the Production and Translation of Dutch Literature (NLPVF), 2010. - 117 p. : ill. ; 35 cm. - € 15,-.

Bevat van elke kunstenaar een aantal kleurenillustraties, en een vraaggesprek over gewonnen prijzen, materiaalgebruik, talent, kunstenaar of illustrator, en persoonlijke zaken zoals wat men het liefst eet, wat lievelingskleuren zijn, en hoe men zou willen heten als men van het andere geslacht zou zijn geweest. Onder de 24 Nederlandse kunstenaars bevinden zich Max Velthuis, Fiep Westendorp, Dick Bruna, Harrie Geelen, Mance Post en Thé Tjong-Khing.

Ik was Alice / Melanie Benjamin. – Vert. uit het Engels door Erica Feberwee. – Orlando, 2010. – 400 p. – ISBN 978 90 229 5970 1 : € 15,-

In deze roman kijkt Alice Liddell, het meisje dat model stond voor 'Alice in Wonderland', als oude dame terug op haar leven. Volgens De Volkskrant (24-4-2010) ontstijgt het boek niet aan 'de sfeer van een vlot geschreven damesroman'.

Buitenland

Geschichte der deutschen Kinder- und Jugendliteratur / unter Mitarb. von Otto Brunken ... [et al.] ; hrsg. von Reiner Wild. - 3., vollständig überarb. und erweit. Aufl. - Stuttgart [etc.] : Metzler, cop. 2008. - XIII, 533 p. : ill. ; 25 cm. - 1e dr.: 1990. - ISBN 978-3-476-01980-6

Geschiedenis van de Duitse jeugdliteratuur. Met hoofdstukken over de Middeleeuwen, Verlichting, Romantiek en Biedermeiertijd; over het laatste kwart van de 19^e eeuw tot de eerste wereldoorlog; over de Weimarer republiek, Joodse kinderliteratuur, fascisme en exilschrijvers; over het nieuwe begin, de anti-autoritaire stroming en de zeventiger jaren tot heden.

The Hardy Boys mysteries, 1927-1979 : a cultural and literary history / Mark Connelly. - Jefferson, NC : McFarland, 2008.

Van de boeken over de Hardy boys zijn meer dan 50 miljoen exemplaren in meer dan 25 talen verschenen, er zijn televisieseries en toneelstukken van gemaakt, websites, strips en grafische romans. Ze hebben voor hele generaties jongeren het beeld van Amerika bepaald. Het ontstaan en de ontwikkeling van de reeks wordt beschreven, met thema's als de fictiefabriek van Stratemeyer en McFarlane, de koude oorlog en het disco-tijdperk, ras, klasse en gender, familiewaarden, en 'law and order'. Vanaf de jaren vijftig verschenen ze ook in Nederlandse vertaling onder de schrijversnaam Franklin W. Dixon.

Nancy Drew and her sister sleuths : essays on the fiction of girl detectives / edited by Michael G. Cornelius and Melanie E. Gregg. - Jefferson, N.C ; London : McFarland, 2008. - viii, 208 p. ; 23 cm. - ISBN 978-0-7864-3995-9.

Bundel essays over het genre meisjes-detectives, van de jaren dertig tot de jaren zestig erg populair in het angelsaksisch taalgebied en beroemd geworden doormet name de Nancy Drew-serie; maar ook andere series worden beschreven. Veel bijdragen gaan over wie nou eigenlijk de auteurs waren van deze series. Interessant in dit verband is met name de bijdrage van James Keeline die schrijft over hoe dit soort boekjes binnen het Stratemeyer bureau tot stand kwamen met de hulp van veel verschillende ghostwriters.

Radical children's literature : future visions and aesthetic transformations in juvenile fiction / Kimberley Reynolds. - Basingstoke : Palgrave Macmillan, 2007. - xi, 215 p. : ill. ; 22 cm. - ISBN 978-1-403-98561-3 hbk : £45.00

Dit boek weerspreekt het idee dat kinderliteratuur in wezen conservatief zou zijn en zou achterlopen bij literatuur voor volwassenen. Uit de hier gepresenteerde teksten uit heden en verleden kan opgemaakt worden dat jeugdliteratuur wel degelijk een terrein is waarbinnen radicale en vernieuwende teksten een plaats kunnen vinden. De relatie tussen jeugdcultuur en kinderliteratuur wordt onderzocht. Reynolds geeft aan dat deze teksten de huidige generatie jongeren geholpen hebben eigen meningen te vormen en zo een postieve invloed hebben gehad.

Changing concepts of childhood and children's literature / ed. Vanessa Joosen en Karin Voeberghs. – Cambridge Scholars Press, 2006. - UK: £34.99.

Bundel essays over het kindbeeld en de ideologie die de jeugdliteratuur en de studie ervan kenmerkt; over de invloed van globalisering en de massacultuur op de productie van kinderboeken en op de keuzes voor vertalingen en bewerkingen van teksten voor kinderen. Geprobeerd wordt om de spanning tussen pedagogie en esthetiek, die wezenlijk is voor jeugdliteratuur, te verhelderen. Met onder meer een bijdrage van Sanne Parlevliet (Univ. Groningen) over het kindbeeld in bewerkingen van Middelnederlandse teksten.

Folklore and the fantastic in nineteenth-century British fiction / Jason Marc Harris. - Aldershot : Ashgate, cop. 2008. - ix, 235 p. ; 24 cm. - ISBN 978-0-7546-5766-8 hbk : £50.00

Bevat hoofdstukken over Victoriaanse sprookjes en fantasieverhalen, over J.M. Barrie, Robert Louis Stevenson en anderen. De auteur bestudeert hoe 19^e eeuwse schrijvers motieven uit volksverhalen imiteren, bewerken en omvormen tot literaire fantasieverhalen.

Bijzondere (her)uitgaven

Tegelijk met zijn boek over **Ella Riemersma** heeft Peter van Dam een serie prentbriefkaarten met afbeeldingen uit haar werk samengesteld. Kan besteld worden bij Art Unlimited via <http://www.artunlimited.com>, klikken op 'artiest' en intikken: 'riemersma'.

Uit de tijdschriften

Ook voor de tijdschriftartikelen geldt dat deze allemaal aanwezig zijn bij de Koninklijke Bibliotheek. Van Marianne van Zuylen, werkzaam bij het Meertens Instituut ontvingen we weer een aantal artikelen uit regionale publicaties.

Nederland

Berichten van Moeder de Gans (jrg. 11, no. 1, mrt 2010), het blad van de St. Kinderboek Cultuurbezit in Winsum bevat bijdragen over Ella Riemersma, Leonard Roggeveen, Flipje, Cissy van Marxveldt en Pieter Kuhn.

Boekenpost (no. 106, jan.-febr. en 107, maart–april 2010) bevat artikelen over Russische kunstenaars en het kinderboek; over Hans Brinker; uitgeverij Jeugdland; en over een jeugdboek van Gerard van het Reve Sr.; Marcel Raadgeep over zijn Annie M.G. Schmidt-collectie; over antropomorfisme in kinderboeken; en over Ella Riemersma.

De Boekenwereld (jrg. 26, no. 2) bevat een artikel van John Landwehr over beweegbare boeken.

Brabants (uitgave over Brabantse taal, literatuur, muziek, dialect- en naamkunde, jrg. 27, no. 1, 2010) bevat een artikel van Ed Schilders over Hans van Uden, alias Karel Janson.

In de **Brielse Mare** (jrg. 19, no. 2) een bijdrage over Johan Been ter gelegenheid van zijn 150^e geboortedag.

Het **Jaarboek Historische Vereniging Rijswijk (2008)** bevat een uitgebreid artikel over schrijfster Greta Vollewens-Zeylemaker (1898-1975).

Jaarboek van het Nederlands Genootschap van Bibliofielen (2009) bevat een bijdrage van Frits Booy: *Vormverrassingen bij kinderboeken van vroeger en nu*, over beweegbare boeken, leporello's, contourboeken e.d.

Kakelepost [Schagen] (no. 3 en 4, 2009) bevat bijdragen over Leonard Roggeveen.

De Leeswelp ((jrg. 16, no. 1, febr. 2010) bevat een artikel van Vanessa Joosen over onderzoek naar kinder- en jeugdliteratuur.

Lessen (jrg. 5, no. 1, 2010) is gewijd aan Jan Amos Comenius en het aanschouwelijk onderwijs. Bevat ook een herlezing van *Willem Wijcherts* van W.G. van der Hulst, en een bijdrage over een bijzonder katholiek leesplankje.

Lexicon van de jeugdliteratuur (aanvulling 81 en 82, okt. 2009 en febr. 2010) bevat onder meer lemma's over oude bekenden als Ph. Exel, Titia van der Tuuk, Dr. Seuss, Louwrens Penning en Ab Visser.

Den Spiegel [Vlissingen] (jrg. 26, no. 4) bevat een artikel over Pieter Louwerse.

Spiegel van Roermond (jrg. 18, 2010) bevat een artikel over lectuur en censuur in bisdom Roermond, o.a. over IDIL en de Keurraad.

De Spuije (winter 2009) bevat een bijdrage over Jacob Stamperius.

Tilburg (jrg. 28, no. 1, 2010) bevat een artikel van Ed Schilders over een speurtocht naar de vele gedaanten van Karel Janson, onder meer kwartjesboekenschrijver.

VDP-bulletin (no. 103, jan. 2010) bevat een artikel van Peter van Dam over de prentbriefkaarten van Ella Riemersma. (VDP = Vereniging Documentatie Prentbriefkaarten)

Buitenland

Books for keeps (no. 180, jan. 2010) bevat een bijdrage over paper-engineering techniques in kinderboeken.

Children's Literature (jrg. 37, 2009) bevat een artikel over vroeg 19e eeuwse puzzels; over klasse-verschillen in Victoriaanse teksten; onderzoek naar twee populaire rubrieken in *St. Nicholas Magazine*; familieverhalen in het werk van Elizabeth Enright; de 'veramerikanisering' van Burnett's *A Little Princess*.

Children's Literature Association Quarterly (jrg. 34, no. 3, herfst 2009) bevat een artikel over het tijdschrift *The girl's Realm* (1898-1915) en de Zuidafrikaanse Boerenoorlog; en over oorlogsverhalen voor kinderen vóór de eerste wereldoorlog. In het winternummer (jrg. 34, no. 4) een artikel over Duitse en Engelse avonturenverhalen uit 1870-1905 die zich afspelen in Afrika.

Illustration (no. 22, 2010) bevat o.a. een artikel over Helen Mary Jacobs (1888-1970) en een beschrijving van een commercieel bureau voor de verspreiding van geïllustreerd materiaal: The Mary Evans Picture Library in Londen.

Jeunesse (voortzetting van *Canadian Children's Literature*, jrg. 1, no. 2) bevat een artikel over Roodkapje en pedofilie in films.

Kinder- / Jugendliteratur und Medien ((jrg. 62, no. 1, 2010) bevat o.a. een artikel over de geschiedenis van het Griekse jeugdboek.

Kinder- und Jugendliteraturforschung Frankfurt (no. 1 en 2, 2009) zijn grotendeels gewijd aan Heinrich Hoffmann's Struwwelpeterjahr.

The Lion and the Unicorn ((jrg. 34, no. 1, jan. 2010) bevat artikelen over Oscar Wilde en Kenneth Grahame's *The wind in the willows*; over kleding en fetisjisme in Beatrix Potter's *The Tailor of Gloucester*; gewoon en ongebruikelijk spel in jeugdliteratuur. In voorgaande nummers (jrg. 33, no. 3, 2009) artikelen over herschrijvingen van *Roodkapje*; in (jrg 33, no. 2, april 2009) over pedagogie in 18^e eeuwse kinderboeken; de boekjes van John Newbery en William Hogarth; en over samenspraken als opvoedkundig middel in 18^e eeuwse Franse kinderboeken.

Movable Stationary (jrg. 18, no. 1) bevat een artikel over de onlangs overleden Waldo Hunt, maker van pop-upboeken.

Studies in Illustration (no. 44, lente 2010) bevat artikelen over de illustratoren Enid Marx (1902-1998) en Meg Rutherford (1932-2006).

Verantwoording illustraties

Berichten nummer 59 was geïllustreerd met tekeningen uit *Het boek voor de jeugd* uit 1937. Dit dubbelnummer 65-66 is grotendeels gewijd aan het symposium *Het nieuwe boek voor de*

jeugd en bevat bijgevolg illustraties uit de ‘nieuwe onverkorte uitgave’ van het gelijknamige boek uit 1950. “Van Nederlandse tekenaars”, zoals het titelblad vermeldt.

Vragen

Op zoek naar dat ene boek, schrijft Francien Braacksma ons: “In 1953 verhuisden wij van Amsterdam naar Assen. Meneer Derksen, klas 4 van de Michiel de Ruyterschool in Amstelveen, was toen nog midden in zijn voorleesboek. Het boek dat ik nooit meer heb teruggezien. Het ging over een molen, krakelingen, een bakker ... ; verder weet ik niks meer. De voorkant van het boek was groen-blauw, zeer spannend en geheimzinnig, maar wat er op stond? Ik heb wel eens gezocht bij Meindert DeJong en C.Wilkeshuis. Een vriendin zei: "O, dat ken ik wel, dat is *Bakker Bollebas, in de vergulde krakeling*." Maar ook deze titel vond ik nergens terug. Hoe ouder ik word, hoe nadrukkelijk dit boek alsnog door mij gelezen wil worden.....” . Informatie graag naar: braeckxma@hetnet.nl.

Wie weet iets over de meisjesboekenauteur **Margaretha Henriëtte Dekker**? Marjan Schuddeboom is op zoek naar gegevens over haar. Informatie graag naar mschuddeboom@hetnet.nl

Heeft iemand zich al eens eerder bezig gehouden met de serie kinderboeken uitgegeven door ‘**Groot Nederland**’ in de jaren '20, en daar bruikbare informatie over gevonden? Reacties graag naar theogielen@wanadoo.nl.

Colofon

Berichten uit de wereld van het oude kinderboek. Mededelingen-bulletin van de **Stichting Geschiedenis kinder- en jeugdliteratuur** (ISSN 1384-5977)

www.hetoudekinderboek.nl

Bestuur:

Jant van der Weg-Laverman (voorzitter) weglaverman@kpnplanet.nl

Anneke van den Bergh (secretaris) a.vd.bergh@haarlem.nl

Aernout Borms (penningmeester, beheerder website) agborms@xs4all.nl

Toin Duijx (lid) toin.duijx@wxs.nl

Aanmelden als donateur kan bij Anneke van den Bergh, p/a Stadsbibliotheek Haarlem, Postbus 204, 2000 AE Haarlem, of via a.vd.bergh@haarlem.nl

Donaties (minimaal vijftientig euro per jaar) naar gironummer 2348552 t.n.v. Stichting Geschiedenis Kinder- en Jeugdliteratuur, Voorburg.

Donateurs van de Stichting ontvangen uitnodigingen voor studiedagen en excursies, een jaarboekje en regelmatig de *Berichten uit de wereld van het oude kinderboek*.

Samenstelling Berichten:

Jeannette Kok en Theo Gielen.

Informatie kan men sturen aan:

Koninklijke Bibliotheek

t.a.v. Jeannette Kok
Postbus 90407
2509 LK Den Haag
Tel. 070-3140215 of tel. 020-6251915 (privé).
e-mail: jeannette.kok@kb.nl of jeannettekok@planet.nl

Coördinatie 'Mr. van Veen-kring': Frits Booy, 035-5417336 of fjbooy@zonnet.nl